

DIKO ILIEV'S MANIFEST AS AN INSTRUMENTALIST AND BANDMASTER

Abstract: Diko Iliev is a significant figure in Bulgarian musical culture. He is an instrumentalist, bandmaster, composer and pedagogue who devoted his life to brass-bands and to composing music for them. The following work is focused most of all on the Diko Iliev's manifest as an instrumentalist and bandmaster.

Author information:

Todorka Malcheva
Assoc. Prof., PhD, Lecturer Department of Music
Aesthetics, Music Education and Performance
at "Konstantin Preslavsky" - University of Shumen
✉ malcheva@mail.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:

Instrumentalist, bandmaster, military brass-bands.

Културната история на България познава много и различни личности – повече или по-малко познати, в по-голяма или по-малка степен значими. Някои от тях получават популярност приживе, въпреки че присъствието им не проправя следа в паметта на човечеството и историята. Други остават незнани за широката общественост почти през целия си живот. Но тяхното житейско присъствие и творческо дарование продължават да впечатляват и години по-късно.

Към втората категория личности принадлежи колосалната фигура на Композитора Дико Илиев. Животът на това феноменално за българската музикална култура явление е изпълнен с борба и непрестанно творене. Борба – за реализиране на желанието за занимаване с музика и свирене на музикален инструмент, за основаване на многобройни духови оркестрови формации и подсигурияването им с подходящ музикален репертоар. И като резултат от цялата тази дейност е уникалното и незабравимо композиторско творчество, принос за което има изявата на музиканта като инструменталист и капелмайстор.

Инструменталист

“Сърцето си изливах в свирнята”

[Маркова, 1983: "Отечествен зов"]

Изявата на Дико Илиев като инструменталист би могла да се определи като основополагаща за формирането му като музикант. Това определяне се базира, както на нейното най-ранно проявление, така и на стабилната основа, която тя формира като необходима предпоставка за по-нататъшно музикално разгръщане.

Развитието, което Дико Илиев претърпява като инструменталист, начева с едно детско увлечение по свирките. Бидейки любимо занимание на Дико Илиев, “музицирането” с *върбови свирки* се оказва определящо за неговото професионално разгръщане. Тази ранна инструментална увлеченост не се заключава само в безцелната им саморъчна направа. Предмет на нейната най-същностна изява е прозвучаването на народните майчини песни, което не е обикновено песенно пресъздаване, а вълнуващо и талантливо. Тези изпълнения на малкия Дико впечатляват съселаните, така както и инструменталният му дебют на празненството за завършено четвърто отделение.

Блясъкът на първата флигорна в с. Карлуково е следващ момент, значим за бъдещото развитие на инструменталиста. Изумителното ѝ въздействие с нейния блясък и звук разпалва

ранното му увлечение за свирене. Така Карлуковската селска духовна музика поддържа живо желанието му за свирене на истински инструмент.

Орханийският военен духов оркестър е не само средоточието на детската мечта, но и звеното, което дава възможност на Дико Илиев за начало на инструментално обучение. В този аспект военният духов оркестър в Орхание се оказва трамплин в живота на музиканта – първото стъпало, от което Дико Илиев поема пътя към своето музикално-творческо извисяване.

Изключителната старателност и упорита трудолюбивост, които съпътстват целия живот на Дико Илиев, са му основен помощник за музикално-теоретичното му ограмотяване тук, без което инструменталният му старт би бил невъзможен. С тромбон започва инструменталното обучение на музиканта, като по-късно то се транслира към овладяване и на корна.

Началното инструментално обучение на момчето е под ръководството на фелдфебел Никола Димитров, успоредно с нотното и музикално ограмотяване в казармата. Получавайки тази инструментална и музикална подготвеност, на Дико Илиев не му е трудно впоследствие бързо да се запознава и овладява и други духови инструменти. Проучвайки живота на музиканта, би могло да се предположи, че по-нататъшното овладяване на други инструменти се реализира по слухов път. Право на подобно твърдение дава и становището на Н. Кауфман, според когото Дико Илиев преминава всички етапи на музикалното самообразование в духовите оркестри [Кауфман, Н., 1981:56].

Увлечеността по *духовите музикални инструменти* е в основата, както на все по-разширеното им овладяване, така и на непрестанното оркестриране на Дико Илиев. Именно поради това за него не се явява пречка временното преустановяване дейността на някои гарнизонни духови оркестри, тъй като веднага след това той следва своето призвание в други такива – без значение на тяхното местонахождение: Оряхово, София, Сливен. Навсякъде той впечатлява с инструменталните си умения. Във Военното училище в София, освен на овладените в Орхание духови инструменти, Дико Илиев свири и на баритон. В “Оперна дружба” е първи тромбонист и баритонист. В Оряховския военен гарнизон той е щаб-тръбач, свири и на тромпет, музицира на акордеон, свири с мечтаната от ранно детство, вече собствена флигорна. Тези факти сочат изключително богат арсенал от практикувани музикални инструменти – показател за завидно инструментално владение. То регистрира сродяване с почти целия състав на духовия оркестър. Неговото умение невероятно бързо да овладява нов духов инструмент винаги е било впечатляващо за капелмайсторите му.

Анализирайки инструменталните сръчности на Дико Илиев, на следващо място трябва да се постави умението му за свирене на *акордеон*. Със спестените си средства музикантът има възможност да избира: закупуване на дворно място в София или акордеон [Звездинов, 2005:60]. Естествено, музиката продължава да бъде пътеводител и така композиторът се сдобива с новия си инструмент. Чест е за гр. Враца и по-точно за Историческия музей на града, че именно тук е съхранен за вечни времена оригиналният музикален инструмент акордеон на Дико Илиев, марка “Хонер”. Така всеки, който иска да се “докосне” мислено до Дико Илиев и неговата музика, ще може, посещавайки музея, да изпита гордостта и удоволствието от възможността да разгледа добре съхранения музикален инструмент на композитора, както и други негови вещи.

Както духовите инструменти, така и акордеона Дико Илиев владее изкусно. Затова някои го определят като “виртуоз” на инструмента. Това е другият вид инструмент, с който Дико Илиев става популярен и си спечелва слава на талантлив музикант-инструменталист. С този си инструмент той свири на сватби и други семейни тържества и става известен навсякъде в Оряховско [Гаранин, 2005:29].

Доказателство, че Дико Илиев владее акордеона не по-малко добре от духовите инструменти, е програма на Радио София, която документира негови изпълнения на хора и

ръченици на акордеон по ефира на българското радио /ОДАМ, ф.1076, касета 227/. Това е факт, свидетелстващ за свободно и майсторско владение на инструмента.

Акордеонът е верен спътник и на композитора Дико Илиев. Повечето музиканти и композитори творят като се “допитват” за написаното от тях до пианото. Дико Илиев не разполага с такова. Затова всяко съчинено хоро, марш или друго музикално произведение той първо просвирва на акордеона си, за да добие слухова представа за написаното. Акордеонът е неговата опора в композиторската му дейност. А за да бъде това реално, явно налице е било едно добро владение на инструмента.

Способността на Дико Илиев за боравене с музикални инструменти се оказва мощен катализатор за разгръщане на инструменталиста Дико Илиев и на друго поприще. Любовта му към духовите инструменти и тяхното оркестрово звучене провокира идеята за непрестанно сформирани на нови духови музикални форми. По този начин обвързаността на музиканта с духовите оркестрови формации допринася за възможността повече българи да се докоснат до тяхното изкуство, благодарение и на апостолската му мисия в Оряховска, Врачанска и Монтанска околии.

Следващ етап от инструменталната реализация на музиканта са сформирани от него професионални музикантски групи. Чрез тях Дико Илиев допринася за инструменталното ограмотвяването на значителен брой младежи. Това подсказва, че само един истински инструменталист може така всеотдайно да радее за разпространяване и реализиране на своята кауза.

В този контекст се явява непрестаналата нито за миг репертоарна загриженост на Дико Илиев за духовите състави. За да функционират те и за да звучат възможно оптимално, съпричастният инструменталист осъзнава техните репертоарни нужди. Предвид на това той не пести сили и време – преписва, изпраща или лично носи партитури на духовите състави във всеки кът на Оряховска околия. Тази неуморна всеотдайност на музиканта го прави винаги търсен за помощ.

Дико Илиев пренасочва инструменталната си обвързаност и реализация и към децата и учениците. Запленява тяхното средоточие с различни инструментални звучности, което ги прави негови последователи. Сформира и ръководи акордеонни ученически състави, работи към музикалните школи в Оряхово, Мизия и Хайредин [Манкова, 2003:50].

Представената инструментална изявиност на Дико Илиев, както и изпълненията му по българското национално радио са плод единствено на широката му реализация като инструменталист. “Изкусен свирец” [Михайлов, 2003:104] – кратко и много точно си спомнят учениците на Дико Илиев за своя учител. Съгласно тълковния речник, изкусен инструменталист би бил този, който притежава изключителни инструментални умения и сръчности, който е достатъчно умел и опитен [Андрейчин, 1994:298], за да си разбира от работата и занаята. Споделеното за Дико Илиев определено доказва това.

Такъв е пътят, по който композитърът регистрира многопосочно инструментално реализиране. Владението на почти всички инструменти от състава на духовия оркестър, както и на акордеон /повечето овладени по слухов път според авторката/ дават основание за определянето на композитора като **мултиинструменталист**.

Капелмайстор

“И когато ще почва да дирижира, оркестърът млъква. Дико Илиев вдига ръце и изведнъж се одухотвори, засия. Никога не бех виждала такъв одухотворен човек!”

(Малчева, 2008)

Ръководна, отговорна и определяща за професионалната изява на духовия оркестър /в случая/ е дейността на капелмайстора. От неговия професионализъм, изискващ детайлно инструментално познание, умение за извличане на точна, балансирана и художествена оркестрова звучност, умела репертоарна насоченост, съобразена с инструментално-техническите възможности на оркестровия състав и явяваща се отклик на общественото-културните изисквания и вкусови предпочитания, зависи ползотворната дейност на състава.

Точно такива са и очертанията, рамкиращи Дико Илиев като капелмайстор. Налице е широко владеене и познаване на инструментите от оркестрово-духовия състав. Репертоарното определяне на духовите музикални, не само в които свири, но и на многобройните, които създава и ръководи, винаги стои пред него. За целта той отдава своя най-значим принос – безценните си композиции. Всички тези фактори са неоспорими предпоставки за ползотворна капелмайсторска изява.

Първи възприема и дава поле за изява на Дико-Илиевите диригентски възможности капелмайсторът на Софийския военен оркестър Петър Касабов. Оценявайки своя оркестрант, Касабов му гласува и възлага помощник-капелмайсторска длъжност. Радостта от този факт е изключителна за Дико Илиев. До този момент той таи само скрити надежди за такава дейност, тъй като отлично осъзнава отсъствието на професионално музикално образование като основна пречка за официалното му назначаване на подобен пост. Именно поради тази причина минава доста време, преди да получи заповед за назначаване на капелмайсторска длъжност в Оряховския военен оркестър.

За целта посещава курс за обучаване на диригенти, което за него не е едно формално присъствие за документиране на ценз. Заобиколен най-вече от курсисти с висше музикално образование, Дико Илиев отлично преценява отправеното му предизвикателство. Най-важно за успешната му подготовка като диригент е присъствието на мотивираност и силно желание. Сляти в комплексно единство с ценната Дико-Илиева амбициозна трудолюбивост, те определят подтика към всеотдайно професионална заинтересованост и желание за максимално усвояване на новата материя. Успешно издържаният изпит, както и удивлението на обучаващите от факта, че Дико Илиев дирижира като дългогодишен капелмайстор, е явно признание за надареността на музиканта.

Сърдечното посрещане на Дико Илиев като капелмайстор от колегите му в Оряховския военен гарнизон е още едно преклонение пред уменията му за такъв вид ръководство. С невероятна съзнателност, упоритост, постоянство и трудолюбие Дико Илиев отстоява диригентските си задължения. Работи с оркестъра не само докато бъдат научени до край пиесите, но и докато те бъдат изсвирени така, че да се харесат, както на него, така и на околните. Тази капелмайсторска настойчивост при Дико Илиев е резултатна, поради съчетаването ѝ с изключителна тактичност и толерантност като диригент, изразяващи се в удачно редуване на свирене и духовити отморяващи анонси.

Този маниер на работа Дико Илиев съхранява от назначаването му като капелмайстор до неговото пенсиониране. Така, станал вече известен, професионалният му път на това поприще го води към детския акордеонен оркестър не само в Оряхово, но и в с. Букьовци /гр. Мизия/, към войнишките хорове, към хора на офицерските жени в Оряхово.

За работата на диригента се съди по това, как се приемат изпълненията на неговия състав. Диригентът Дико Илиев и неговата гарнизонна музика в Оряхово се прочуват в цяла Оряховска околия, в чиито селища настъпва истински празник и оживление при тяхното гостуване [Маркова, 2003:62].

Този успех от дейността на Дико Илиев като капелмайстор е пословичен и може да се обясни единствено със святия, безспорен и изключително ценен принцип, който той всеотдайно следва през целия си творчески живот. Дико Илиев е неизменно сред музикантите – не само по

време на репетиции, но и в минутите на отдиш. Този непрестанен близък контакт между диригент и оркестранти води до максимално сродяване на оркестъра с неговия ръководител и до сливането им в симбиоза, в едно семейство. Тъй като според Дико Илиев духовата музика е като едно семейство, в което ако няма сговор, то се разпада [Цакова, 2003:125].

Тази Дико-Илиева мисъл е напълно правдива. Резултатите от неговата дейност доказват това. Самият факт, че е висока чест да се покани сформирана и ръководена от него духовата музика на сватба или забава, е в безрезервна подкрепа на капелмайсторската му изява [Белински, 1988: "Работнически устрем"].

Реализираното изложение документираща приноса на една велика личност, на незабравим композитор и музикант, оставил светла диря в българската музикална култура, както със своите хора за духов оркестър, така и с цялостното си творчество.

References:

1. **Andreychin, Lyubomir, 1994:** Balgarski talkoven rechnik. Sofia.
2. **Belinski, Georgi, 1988:** "Nay-golemiyat pametnik". V: "Rabotnicheski ustrem", br. 4, 11.III.
3. **Garanin, Anatoliy, 2005:** "Pod dirigentskata palka na Diko Iliev". V: Proslava za Diko Iliev, Vratsa, 29-33.
4. **Zvezdinov, Atanas., 2005:** Horo venetsa mu vie. Sofia.
5. **Kaufman, Nikolay, 1981:** "Diko Iliev". V: Balgarska muzika/6, Sofia, 56-60.
6. **Malcheva, Todorka, 2008:** Deloto na Diko Iliev v balgarskata muzikalna kultura, disertatsia.
7. **Mankova, Yordanka, 2003:** "Prinosat na Diko Iliev za utvarzhdavane traditsiyata na duhovite orkestri v Severozapadna Bulgaria". V: 100 godini ot rozhdenieto na kompozitora Diko Iliev, Vratsa, 40-53.
8. **Markova, Tsvetana, 1983:** "Dunavsko horo", zakicheno s aleno mushkato...". V: "Otechestven zov", br. 8, s. 3.
9. **ODAM** – Okrazhen darzhaven arhiv, gr. Montana